

Entrevista

Montserrat Vayreda,

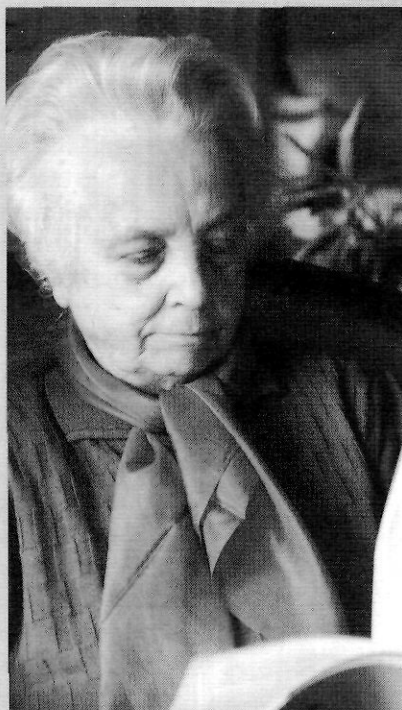
Montserrat Vayreda i Trullol va començar des de ben jove a llegir, recitar, escriure poesia. La poesia apareix com un fet consubstancial amb la seva personalitat. L'art i la vida, el sentiment i el pensament es fusionen de forma extremadament natural en la poeta. La dedicació constant i entusiasta a la poesia li ha procurat nombrosos guardons. Als anys seixanta va ser proclamada Mestra en Gai Saber per l'Acadèmia de la Ginesta d'Or de Perpinyà i poc després passava a formar part de l'Acadèmia dels Felibres provençals. Des dels anys difícils de la postguerra, en què els seus poemes en català destacaven entre les pàgines de les publicacions empordaneses, no escrites precisament en aquesta llengua, fins encara avui mateix, la seva aportació a la cultura ha estat valuosa i constant, i la seva veu poètica, absolutament essencial.

—Va néixer a l'Empordà...

—Sí, a Lladó. Hi vaig viure fins als tres anys. Després ens vam traslladar a Figueres, on sempre he viscut llevat d'algunes èpoques de la meva adolescència i joventut, concretament, durant els anys de la Guerra Civil i els tres en què, acabada la guerra, vaig estudiar a Barcelona. Després de la guerra, amb la família ens vam estar a la casa pairal del Noguer de Segueró. L'any 1955 m'instal·lo a Figueres, on visc des d'aleshores.

—Prové d'una família amb una llarga tradició artística i literària. Quin pes creu que va tenir l'entorn familiar en el desvetllament del seu interès per la poesia?

—Segurament, qui em va influir més en el meu interès per la literatura, per la poesia, va ser el meu avi matern,

Sebastià Trullol, que va ser advocat, però al mateix temps va participar molt activament als Jocs Florals. Era un home de la Renaixença, amic de Mossèn Cinto. Li agradaven les conferències literàries, els certàmens poètics... Això ho vam respirar molt, nosaltres. A casa érem una colla i hi havia molta activitat, molt de moviment. Jo era la petita d'onze germans. Quan arribava un aniversari l'avi Sebastià ja ens feia un poema a cadascuna de les meves germanes o a mi... La música, la sonoritat que jo percebia per l'oïda, em va quedar molt marcada, tant és així que en els meus primers versos de joventut ja destaquen, tenint en compte l'edat, el ritme i la musicalitat. M'agradava molt llegir, i la música. També em va influenciar, des de ben aviat, la naturalesa. La vaig poder observar de

Text: ANNA M. VELAZ

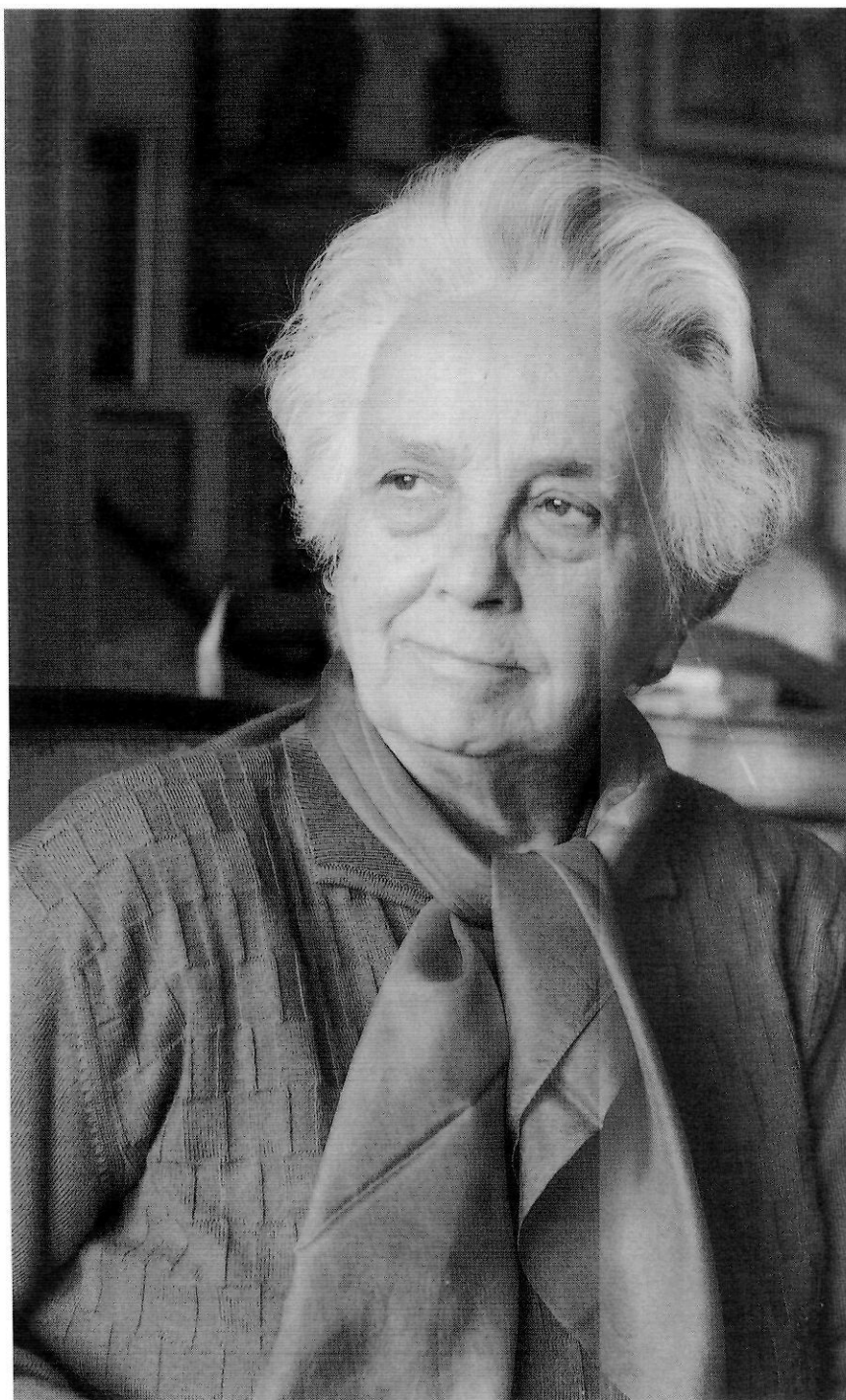
Fotos: XEVI TORNER

una veu poètica essencial

prop des de ben petita i en l'adolescència, i això et marca. El meu pare havia heretat la casa pairal del Noguer de Segueró acabada la guerra, en un estat gairebé ruïnós. La va reconstruir, va plantar-hi arbres fruiters de diverses varietats amb empelts que feia personalment, va fer escatir boscos i llaurar els olivets abandonats, i va convertir l'horta en un paradís. Allà vaig aprofundir el contacte amb la naturalesa. Tot el que s'hi relaciona sempre m'ha atret molt. He vist dallar no amb la falç, però sí amb la dalla, quan es feien els gavellons i els carros eren portats per eugues. Hi havia molta vida en aquest sentit al voltant de la casa: un dia descarregaven el farratge, l'endemà la palla, i tot això a mi m'agradava. M'entusiasmava l'horta, era com un jardí. Un dia vaig demanar al meu pare: «jo vull tenir una feixa», i ell va acceptar. Era un goig regar perquè teníem aigua abundosa, em descalçava i...

—...enfonsava el peu dins el fang pastós de la rega...

—Sí, això m'agradava moltíssim... i aleshores què passava? que jo transformava la meua activitat, les meues sensacions i emocions, les olors i els colors, en versos. En aquells moments estava en voga Josep M. de Sagarra, que agradava a la meua mare i a tota a la família, sobretot les seves comèdies en vers. Jo vaig anar llegint-lo tant, que em sortia una poesia com la de Sagarra. I em vaig dir: «No, Montserrat, no vas pas bé... perquè això que escrius, encara que sigui dit d'una altra manera diferent, té la cantarella d'en Sagarra». I em vaig prohibir a mi mateixa de llegir

Montserrat Vayreda i Trullol

va néixer a Lladó el 28 d'agost de 1924. Els seus llibres de poemes -lleuat del publicat darrerament- avui només es troben a les biblioteques: *Entre el temps i l'eternitat* (1955), *Ofrena de Nadal* (1965), *Un color per a cada amic* (1977), *Amb el sol a la mà*, primera edició il·lustrada per Lluís Vayreda (1978) i segona edició amb il·lustracions de Sebastià Congost (1980), *Afirmo l'esperança* (1982), *L'Empordà màgic* (1987) i *Irisacions* (2001).

La seva trajectòria com a escriptora és també significativa. Va publicar les biografies del pintor Joan Sibe-cas (1979) i la de Joaquim Vayreda (1982); *Els pobles de l'Alt Empordà* -obra de magnitud, aplegada en sis volums- en què es fonen paisatge, història o llegenda, per tal de transmetre, des d'una mirada de poeta, un coneixement just i precís de cada poble. Es va publicar en edició de bibliòfil. No és la mateixa obra, com l'escriptora sempre recorda, que *Els pobles de l'Empordà* -publicat en primera edició el 1984 amb pròleg d'Anna M. Dalí i epíleg de M. Àngels Anglada- en què cada poble empordanès és interpretat -en una fusió harmònica de sons i de tonalitats- a través del vers nítid i melodiós de Montserrat i de la pintura de Lluís Roura.

Montserrat Vayreda també ha col·laborat, amb nombrosos articles, en les publicacions periòdiques d'àmbit gironí; ha escrit pròlegs i pronunciat conferències; ha pres part amb entusiasme encomanadís en totes aquelles iniciatives culturals que demanaven la seva aportació.

el poeta. De manera que ningú no podrà dir que els meus versos s'assemblin als de Sagarra, perquè hi vaig lluitar.

-Quina edat tenia aleshores?

-Setze o disset anys.

-Reculem uns anys, doncs. Quan en tenia dotze esclata la guerra. Com recorda aquell moment?

-Amb la guerra va venir el terror. Amb els primers bombardeigs ens vam espantar molt, nosaltres vivíem a Figueres, al carrer de Barcelona. Va caure una bomba a tocar a casa nostra; com a conseqüència, una noia va morir. Aleshores els meus pares van decidir marxar de Figueres i refugiar-nos al Mas de la Torre, a Avinyonet de Puigventós.

-Quines eren les seves lectures en aquell moment?

-Llegíem bàsicament en *Patufet* de Folch i Torres. Literatura blanca. Quan els pares van decidir de marxar jo vaig omplir dues maletes de Patufets i me'n vaig anar a peu, cap al Mas de la Torre d'Avinyonet.

-Segurament era una forma segura de salvar aquella joia, però hi ha cinc quilòmetres de Figueres al Mas de la Torre...

-Sí, sí... i aleshores no passaven cotxes. Recordo una anècdota d'aquell dia: quan era prop de Vilafant, vaig trobar un personatge que formava part del món mític dels infants; li deien en Neula, era un home a qui compràvem gelats a l'estiu. Com que em coneixia, em va donar un parell de neules.

-Per endolcir el camí...

-Sí, però no acabava mai d'arribar-hi. Quan per fi arribo, suada i extenuada, arriben també els meus pares; el meu cunyat els havia pogut portar en un cotxe.

-La inactivitat escolar dels anys de la guerra la va fer més lectora?

-Sí, els llibres i el contacte amb la naturalesa van ser la meua escola en aquells moments i una font decisiva per a la meua formació.

-Més tard va anar a Barcelona per completar aquesta formació...

-Sí. Va ser acabada la guerra. Recordo que jo era un any més gran que les meves companyes de classe, i tot i que no havia pogut estudiar gairebé res, ja sabia moltes de les coses que ens explicaven perquè havia llegit molt.

-Quins autors llegia en aquells moments?

-Joan Maragall, Mossèn Cinto, Josep Carner... Jo em vaig dir: tu has de fer sonets, com en Carner. Vaig agafar uns sonets i em vaig fixar en la disposició de les paraules, agudes o planes; després, jo les triava així per al meu poema.

-La cançó és una de les formes poètiques que més ha utilitzat?

-Sí. En tinc moltes. Algunes van ser musicades per la pianista M. Rosa Gratacós. Són anteriors a les que surten al darrer volum *Irisacions*.

-Quin record té del primer llibre que va publicar?

-El primer llibre que vaig publicar és *Entre el temps i l'eternitat* i en tinc un record molt especial. El vaig dedicar als meus pares. Són uns poemes amb un to molt diferent del de les cançons, per exemple. Tant Miquel Saperes, que n'escriu el pròleg, com els altres amics a qui vaig mostrar el conjunt de la meua obra van considerar que els poemes que després s'aplegarien a *Entre el temps i l'eternitat* eren una poesia més profunda i la més adient per publicar en aquell

«Quan un vers o un poema no m'agradava, el corregia i corregia i no el donava mai per acabat»

moment. Em van recomanar que ho fes. El llibre va sortir l'any 1955 i fins al 1965 no vaig publicar *Ofrena de Nadal*, un aplec de nades.

—Escriptors de totes les èpoques han escrit bestiaris; des de la tradició medieval a Carner o Apollinaire... Vostè també té molts poemes sobre el món vegetal i el de les petites bèsties. Els dos llibres per a infants *Amb el sol a la mà*, en són un magnífic exemple. Haver pogut observar des de primera fila el món que poetitza, ple de misteris per a la majoria, és un privilegi per al poeta?

—Sí, perquè els poetes de ciutat —fins i tot, alguns poetes magnífics, de gran prestigi—, sovint no coneixen prou bé el que prové de la terra, de la naturalesa, i això es percep de seguida, en la seva poesia.

—En diverses ocasions ha manifestat que pretenia fer una poesia planera, senzilla, oberta a tots els lectors: «Somio obrir camins entenedors» diu un dels seus versos. Però darrere d'una aparent senzillesa, els seus poemes observen un estricte rigor formal. Això reclama ofici...

—En general, els versos sorgeixen espontàniament, però, com he dit, quan vaig voler fer un sonet em vaig fixar en els de Carner, i em van començar a sortir els sonets sense dificultat; però jo no m'he capficat gaire en la forma, això que tots estudiem tant, perquè aleshores treus foscó. La meua poesia és tal com et raja, espontània.

—Però, pensa que l'emoció poètica i la inspiració han d'anar acompanyades d'un treball rigorós amb el llenguatge?

—Ah, això sí, sens dubte. En el meu cas, ja en els meus inicis, quan un vers o un poema no m'agradava, el corregia i corregia i no el donava mai per acabat... A vegades em deia: és vulgar. Ho ensenyava a la meua mare, però les mares... ja se sap, s'enamoren de tot el que fas... Fins i tot, de vegades, algun poema no em convenia, perquè em semblava que no havia pogut de descriure, com jo hauria volgut, l'olor o el gust.

—Parlem de la seva veu poètica: a bona part de la seva poesia, com ja ha dit, trobem la presència de la naturalesa. En alguns poemes d'*Entre el temps i l'eternitat* hi ha com una fusió íntima, a la manera de Maragall, entre el jo líric i el paisatge...

—Certament, recordo aquell poema que comença: «Estén-te sobre el prat...», del

llibre *Entre el temps i l'eternitat*, en què hi ha aquesta fusió amb la naturalesa. La meva mare me'l va lloar molt, aquest poema. No fa gaire en vaig fer un a *L'Antiga* (la casa de la Garrotxa on passo l'estiu), un dels últims que he escrit, amb aquell mateix motiu. M'agrada mirar el cel a través de les branques... El contacte amb la naturalesa a la meua poesia és viscut. Tinc un altre poema, en aquesta línia, que agradava molt a la M. Àngels Anglada. Era sobre el tema de la vida i la mort, sobre la vida que duu la mort a dintre.

—Sovint, parlant dels seus poemes, esmenta la mare. De quina manera va influir en la seva dedicació a la poesia?

—La meua mare sempre em va animar en tot. Era una persona culta i sensible. També havia escrit poesia, i havia rebut la influència del seu pare, el meu avi Sebastià, que ja he esmentat. Tenia una intuïció especial per a la música. Tocava el piano i el violí. A casa, la mare tocava *lieder* de Schumann o de Schubert, el meu avi els posava la lletra i les meves germanes grans els cantaven. Això, quan ets petita, t'influeix, et fa vibrar...

—Alguns dels seus poemes, segurament els menys coneguts, revelen una inquietud davant la injustícia que afecta l'individu o la col·lectivitat: la guerra, la pobresa, la fam... la paraula clau és «esperança»?

—Tinc poemes dedicats als infants, víctimes innocents dels horrors de la guerra, als éssers humans que sofreixen la pobresa, la malaltia o l'oblit. Com diu el poema *Els qui no tenen res*, «no ens hem d'acontentar a fer-ne versos, o escoltar-los a sota la llum que regalima a casa nostra». *Afirmo l'esperança* és justament el títol del llibre que vaig publicar el 1982, en el qual s'inclou aquest poema. L'espe-

«Tinc poemes dedicats als infants, víctimes innocents dels horrors de la guerra, als éssers humans que sofreixen la pobresa, la malaltia o l'oblit»

rança, com l'amor, és el que salva l'ésser humà de morir ofegat en la tristesa i les contrarietats.

—A la seva família hi ha hagut escriptors i excel·lents pintors. Els pinzells i els colors de les teles l'han acompanyat, tant com els versos, des de la infantesa. Es reflecteix aquesta experiència en la seva obra literària?

—Sí, en tots els sentits. Sempre he tingut molts amics pintors i m'ha agradat de col·laborar-hi. Amb el pintor Lluís Roura, vaig publicar el llibre *Els pobles de l'Empordà*, amb un poema i una pintura per a cada poble; se'n van fer diverses edicions. A banda d'aquest llibre, he fet altres col·laboracions amb pintors: amb Pere Gussinyé, *Les quatre estacions*; amb Alicia Viñas i Emília Xargay, *Tu, jo i el vent*; però se'n va fer tiratges molt limitats. El llibre *Un color per a cada amic*, publicat en una edició de bibliòfil per Miquel Plana, d'Olot, el vaig dedicar al pintor Joan Sibeques. *Amb el sol a la mà* és il·lustrat pel meu germà Lluís i el segon volum per Sebastià Congost. *Afirmo l'esperança* conté un frontispici amb un aiguafort original també de Lluís Vayreda i els poemes són il·lustrats per Miquel Plana.

—En els anys difícils per a la llengua catalana, durant la dictadura franquista, va ser la impulsora, juntament amb Carme Guasch, de la festa de la poesia a Figueres. Quin record en té?

—La Festa de la Poesia es va fer al Casino Menestral. Des del principi, hi van participar persones que escriuen poemes senzills, però també grans poetes com Jaume Maurici, C. Fages de Climent i Salvador Espriu o M. Àngels Anglada. Espriu va venir-hi l'any 1965 i M. Àngels Anglada s'hi va incorporar el 1968, l'any en què va morir Fages.

—L'antologia de poesia en castellà *Poesia femenina viviente*, inclou alguns poemes seus. Què caldria ressaltar d'aquella època?

—En aquell moment no es publicava res en català, res! Era una època molt dura per a la llengua catalana! L'escriptora Carme Conde va tenir cura d'aquesta antologia. Ella feia una poesia difícil, no pas com la que jo he pretès de fer amb la intenció que tant agradi al coneixedor com al lector senzill. Vaig

establir-hi una amistat literària i em va publicar alguns poemes en el seu llibre.

—En els moments difícils per a la llengua catalana va conèixer Carner...

—Sí, i López Picó i Carles Riba, però molt fugaçment. Carner el vaig conèixer a La Ginesta d'Or, els Jocs Florals que se celebraven a Perpinyà, on tots dos vam concursar. En aquella ocasió Carner va obtenir-hi el primer premi, i jo el segon.

—**Cap de Creus de Carles Fages de Climent és gràcies a la seva col·laboració amb l'autor. Vostè va ordenar i mecanografiar tot el material inèdit amb les indicacions del poeta ja malalt. Què recorda del mestratge de Fages?**

—Fages m'havia ensenyat moltes coses sobre el llenguatge poètic. Per exemple, em deia: «en poesia hi ha coses inadmissibles, Montserrat, inadmissibles», i es referia a certes paraules que ell considerava vulgars o poc adients per a la poesia. En prosa pots dir el que vulguis, però en poesia no; l'estrafà, la fa malbé. També em deia: «no s'ha de ser contundent». En això, de vegades no hi estic totalment d'acord. Ell deia que en poesia calia dir les coses d'una manera matisada i, com et diria...?

—**Suggerent, velada, a la manera dels simbolistes, potser?**

—Sí, exactament és això.

—**Per cert, els simbolistes francesos han format part de les seves lectures...**

—Sí. Baudelaire m'ha agradat molt, tant els *Petits Poemes en Prosa* com la poesia; encara el llegeixo. Els altres simbolistes ja són més complicats i cal conèixer molt bé el francès per degustar-ne la poesia.

—**Quins altres autors l'han interessat?**

—Dostoïevski, Balzac, Stendhal..., entre molts altres, i obres com el *Qui-xot* i la *Bíblia*.

—**Des de l'Empordà i a propòsit del seu paisatge s'ha escrit força poesia. Entre els contemporanis destaquen els poe-**

tes Jaume Maurici, Carles Fages de Climent, la seva germana M. dels Àngels, Pilar Nierga, Carme Guasch, M. Àngels Anglada... Es pot parlar de trets comuns en aquesta poesia? I, especialment, en les veus poètiques de les dones escriptores?

—Amb la meua germana sí que podem tenir elements en comú perquè hem viscut el mateix i hem tingut les mateixes influències. I amb Carme Guasch, en algun sentit; l'Empordà continuava atraient-la molt, tot i haver viscut en altres llocs. Podem tenir, doncs, llambregades semblants sobre les mateixes coses. Però la poesia de M. Àngels Anglada és molt personal, diferent. Jo penso que la sensibilitat poètica tant la té l'home com la dona. La poesia no té sexe; és bona, és dolenta o és mediocre, per posar un terme mitjà.

«En aquell moment no es publicava res en català, res! Era una època molt dura per a la llengua catalana»

–Ha estat temptada d'escriure novel·la?

–Sí, i ho he fet alguna vegada. A l'època en què no es podia publicar en català, vaig començar una novel·la en castellà, en tinc uns quants capítols... i res més. La meua germana M. dels Àngels era més novel·lista que no pas jo, encara que ella també escrivís poesia.

–En una futura antologia de la seva obra, quins poemes no hi podrien faltar?

–Poemes de joventut i altres escrits en diferents moments de la meua vida, alguns d'inèdits. Recentment, una neta de Folch Torres ha preparat una antologia de poesies que es poden

considerar pregàries; ha volgut posar-hi el meu poema *No és cert, Senyor, que ja m'ho perdoneu?*

–Poema que ja havia estat publicat...

–Sí a *Entre el Temps i l'eternitat*.

–Avui és lectora de poesia?

–Sí, sempre.

–Com veu la poesia actual?

–És evident que hi ha de tot, com en totes les èpoques. Però, he vist publicats poemes que, per a mi, són l'antipoesia, perquè no diuen res. Un bon poeta actual, que m'agrada, és David Jou.

–Sempre ha col·laborat generosament en bon nombre d'iniciatives culturals i cíviques. Aquesta dedicació a la cultura i al país ¿li ha estat reconeguda?

–No em puc pas queixar de la meua terra. Sóc filla adoptiva de Figueres; m'han dedicat homenatges moltes entitats i col·lectius; em van concedir la Creu de Sant Jordi: el Consell Comarcal m'ha atorgat el premi Sirena d'aquest any... A tots els ho agraeixo molt.